

є незамінними. Суб'єкти природної монополії мають значну кількість споживачів, які від них залежать, так як не мають можливості без непомірних витрат отримати відповідні товари (роботи, послуги) у інших суб'єктів. Застосування до суб'єктів природної монополії загальних правил права банкрутства (неспроможності) може мати дуже негативні наслідки для вітчизняної економіки.

Запровадження особливих правил щодо банкрутства (неспроможності) повинно відбуватися таким чином, щоб зробити неможливим або звести до мінімуму визнання такого боржника банкрутом (неспроможним) та його ліквідацію.

Потребують вдосконалення та уточнення і вже існуючі законодавчі положення, якими регламентується особливості банкрутства (неспроможності) окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності.

Зокрема, із змісту ст.46 Закону України 1992 року випливає, що судова процедура санації як одна з процедур запобігання банкрутству (неспроможності) може бути застосована не тільки до юридичних осіб але й щодо громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності, що є професійним учасником ринку цінних паперів. Застосування судової процедури санації до громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності суперечить нормам ст.47 Закону України 1992 року, якими щодо усіх громадян – суб'єктів підприємницької діяльності, незалежно від виду такої діяльності замість судової процедури санації передбачена спеціальна процедура погашення боргів. На наш погляд, до громадян – підприємців, які є професійними учасниками ринку цінних паперів, повинна застосовуватися судова процедура погашення боргів з особливостями передбаченими ч.ч.8 – 10 ст.46 Закону України 1992 року.

З цього приводу, заслуговує на увагу думка В.В.Степанова, який зазначає, що основним завданням регулювання неплатоспроможності таких суб'єктів повинно бути оперативне втручання у їх справи, припинення усіх поточних операцій таких суб'єктів, перевірка їх угод та інше [18, с.43].

З огляду на вищевикладене, доцільно було б в законодавчому порядку закріпити наступні положення стосовно громадян-підприємців, які є професійними учасниками ринку цінних паперів:

1) "З дня введення господарським судом процедури санації боржника – юридичної особи або процедури погашення боргів громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності, чи визнання професійного учасника ринку цінних паперів банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури цінні папери клієнтів підлягають поверненню клієнту, якщо інше не передбачено угодою керуючого

санацією або громадянина – професійного учасника ринку цінних паперів, або ліквідатора з клієнтом".

2) "При проведенні санації професійного учасника ринку цінних паперів – юридичної особи або процедури погашення боргів громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності, що є професійним учасником ринку цінних паперів керуючий санацією (господарський суд) має право передати цінні папери, передані такому професійному учаснику ринку цінних паперів клієнтами, іншому суб'єкту підприємницької діяльності, який має відповідну ліцензію професійного учасника ринку цінних паперів".

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.92 р., № 2343-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – Ст. 440. 2. Господарський кодекс України: Закон України від 16. 01. 03 р., № 436 – IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21 – 22. – Ст. 144. 3. Про банкрутство: Закон України від 14.05.92, №2343-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №31. – Ст.440. 4. Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації: Закон України від 07.07.99., № 847 – XIV // Офіційний вісник України. –1999. – № 34. – Ст. 1768. 5. Джузь В.В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні: [монографія] / Вячеслав Васильович Джузь. – К.: Юридическая практика, 2006. – 384 с. 6. Афанасьев Р.Г. Проблемы правового регулирования банкротства за законодательством Украины: дис. ... кандидата юр. наук: 12. 00. 04/ Афанасьев Ростислав Георгиевич. – К., 2001. – 184 с. 7. Тітов М.І. Банкрутство: матеріально-правові та процесуальні аспекти: [монографія] / Микола Іллів Тітов. – Харків: Фірма "Консум", 1997. – 192 с. 8. Поляков Б.М. Право несостоятельности (банкротства) в Украине: [монографія] / Борис Моисеевич Поляков. – К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. – 440 с. 9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435 – 1// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №40. – Ст.356. 10. Знаменський Г.Л., Піріжняк Г.А. Некомерційна господарська діяльність / Г.Л. Знаменський, Г.А. Піріжняк // Науково – практичний коментар Господарського кодексу України / [О.А. Беляневич, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін.]; за заг. ред. Г.Л. Знаменського. – [2-е вид.]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 87– 90. 11. Коментарій к Гражданскому кодексу Российской Федерации, части первой (постатейный) / [Авилов Г.Е., Брагинский М.И., Клейн Н.И., Рахмилович В.А. и др.]; под ред. О.Н. Садикова. – М.: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 1997. – 778 с. 12. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7.12.00, №2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст.30.13. 13. Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу: Закон України від 23.06.05., № 2711 – IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 29. – Ст. 1696. 14. Про приватизацію державного майна: Закон України від 4. 03. 92, N 2163-XII (у редакції Закону від 19. 02. 97, N 89/97-ВР) // Голос України. – 1997. – 20. 03. 15. Рибіна С.А. Проблемні питання банкрутства державних підприємств та підприємств, частка державної власності у статутному фонді яких перевищує 25 відсотків / С.А. Рибіна // Санація та банкрутство. – 2010. – № 2. – С. 63-64. [с.65-66]. 16. Костенко Л.А. Особливості процедури банкрутства підприємств державного сектора економіки / Л.А. Костенко // Санація та банкрутство. – 2010. – № 2. – С. 65-66. 17. Жамен С., Лакур Л. Торгове право / С.Жамен, Л. Лакур; пер. с франц. Е.В.Азимовой. – М.: Международные отношения, 1993. – 254 с. 18. Степанов В.В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии / Вячеслав Валентинович Степанов. – М.: Статут, 1999 – 204 с.

Надійшла до редакції 11.04.11

УДК 347.78

Л. Комзюк, канд. юрид. наук, доц.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОБМЕЖЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

У статті розглянуто деякі аспекти теорії і практики обмеження авторських прав у контексті їх збалансованості з конституційним правом на інформацію. Проаналізовано відповідний досвід Словаччини. Обґрунтовано необхідність і оптимальні шляхи використання цього досвіду для вдосконалення законодавства України.

Ключові слова. Авторське право, обмеження авторського права, Словацька республіка.

В статье рассмотрены некоторые аспекты теории и практики ограничения авторских прав в контексте их сбалансированности с конституционным правом на информацию. Проанализирован соответствующий опыт Словакии. Обосновано необходимость и оптимальные пути использования этого опыта для совершенствования законодательства Украины.

Ключевые слова. Авторское право, ограничения авторского права, Словацкая республика.

In the article some aspects of theory and practice of copyright limitation are considered in the context of their balanced with a constitutional right on information. The proper experience of Slovakia is analysed. Substantiated necessity and best ways to the use of this experience for perfection of Ukrainian legislation.

Key words. Copyright, copyright limitations, Slovak republic.

Актуальність теми дослідження. З часу проголошення незалежності України і обрання нею курсу соціально-економічних реформ інтенсивний розвиток інсти-

туту права інтелектуальної власності і становлення відповідного національного законодавства. Хоча на сьогоднішній день правова база в цій сфері складається з понад

30 законів і понад 100 підзаконних нормативно-правових актів, проте наявне правове регулювання і, особливо, практика застосування законодавства до цих пір залишаються недосконалими. Зокрема, українське законодавство про авторське право і суміжні права не повністю відповідає нормам міжнародних договорів, до яких приєдналася Україна, а також нормам права Європейського Союзу. Значні претензії обґрунтовано висувуються до України щодо широкомасштабних порушень авторського права і суміжних прав. Без вирішення цих проблем не може йти про здійснення задекларованих на найвищому державному рівні намірів щодо членства України в ЄС, але й про асоціацію і створення з ним зони вільної торгівлі.

Особлива важливість вивчення словацького досвіду обмеження авторських прав зумовлена, зокрема, наступними обставинами: по-перше, гостротою і суспільною значимістю проблеми досягнення балансу між правами інтелектуальної власності (особливо – авторськими) і правом на інформацію як у Словаччині, так і в Україні; по-друге, належністю української і словацької правових систем до однієї – континентальної – сім'ї правових систем; по-третє, відсутністю вітчизняних наукових праць з цієї тематики.

Тому невідкладна активізація вивчення зарубіжного, зокрема словацького, досвіду є одним з найважливіших напрямів вдосконалення охорони авторських прав в Україні і одним із пріоритетних завдань вітчизняної юридичної науки, що й актуалізує тему даного дослідження.

У словацькій юридичній науці окремі питання обмеження авторського права і суміжних прав розглядаються, зокрема, в працях П. Войчіка [1], Я. Лазара [2], П. Мурія [3; 4], Я. Швідроня [5] та інших вчених [6].

Метою роботи є висвітлення актуальних аспектів словацького досвіду обмеження авторських прав, зокрема збалансування їх з правом на інформацію, і вироблення рекомендацій щодо його можливого використання в Україні.

Конституція Словацької республіки [7] у ст. 26 (як і ст. 34 Конституції України [8]) і спеціальні закони гарантують кожній особі право на інформацію [9]. Водночас, конституціями і законами обох держав закріплюються особисті немайнові і майнові права авторів творів [10; 11]. З огляду на об'єктивну колізійність цих двох категорій суб'єктивних прав виникає потреба в їх узгодженні з урахуванням балансу інтересів особи і суспільства, особливо в сучасних умовах формування інформаційного суспільства та економіки знань. У деяких випадках може йти про пріоритетність забезпечення права на інформацію і необхідність встановлення з цією метою певних обмежень авторських прав.

Важливим критерієм для диференціації обмежень майнових авторських прав (у доктрині і законодавстві) є наявність чи відсутність в автора (чи іншого правоволодільця) права на отримання винагороди за використання твору (яка може виплачуватись (через уповноважені організації колективного управління майновими авторськими та суміжними правами) або особами, що використовують твір, або передбаченими законом іншими особами, наприклад, виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких можна здійснити відтворення творів, у формі відрахувань (у відсотках) від вартості такого обладнання і матеріальних носіїв).

Словацький закон про авторське право і суміжні права від 4.12.2003 р. [11] передбачає низку таких обмежень (параграфи 24-38). З огляду на обмежений обсяг цієї статті, вважаємо за доцільне проаналізувати лише деякі норми словацького авторського закону, які

регулюють відповідні суспільні відносини значно досконаліше, ніж вітчизняне законодавство.

Як і в українському законодавстві (статті 21-25 Закону України "Про авторське право і суміжні права"), ці обмеження також поділяються на кілька видів. Залежно від мети закон дозволяє використання творів (так звана "законна" ліцензія – дещо неточний (краще було б – "передбачена законом ліцензія"), але досить поширений в літературі термін) на різних умовах і в різному обсязі для особистих потреб і для задоволення суспільних інтересів у сфері інформації, освіти, науки з виплатою чи без виплати винагороди.

У параграфі 38 цього закону чітко закріплено так званий триступеневий тест, передбачений кількома міжнародними договорами і директивами ЄС. Відповідно до нього: 1) обмеження майнових прав дозволяється лише в окремих випадках, вичерпний перелік яких визначений законом (у параграфах 24-27); 2) дозволене використання твору іншими особами не може суперечити звичайному використанню твору; 3) дозволене використання твору не може необґрунтовано посягати на охоронювані законом інтереси автора. Додамо до цього також, що умовами дозволеного використання твору є його попереднє правомірне оприлюднення і дотримання особистих немайнових прав автора, які за своєю юридичною природою є необмежуваними.

Авторський закон Словаччини передбачає ефективні запобіжники щодо зловживання правом на дозволене законом використання творів. Так, звільнення фізичної особи від виплати винагороди за виготовлення примірників оприлюдненого твору для особистих потреб чітко пов'язано з відсутністю прямої чи непрямой комерційної мети (параграф 24). Але і в цьому випадку авторові виплачується винагорода виробниками та імпортерами репрографічного обладнання та іншими спеціальними суб'єктами.

Дозвіл на використання твору в рамках громадянських та релігійних обрядів, шкільних вистав, з метою освіти, бібліотеками та архівами, особами з вадами здоров'я чітко обумовлюється безплатністю таких обрядів, вистав і неотриманням прямої чи непрямой майнової вигоди (параграфи 28-31).

Дуже актуальним і корисним було б запровадження до українського законодавства положення словацького закону про виплату авторові твору (через організації колективного управління майновими правами) надавачами платних послуг з розмноження (копіювання) примірників творів (кожен читач на власному досвіді може засвідчити масовий характер таких послуг) винагороди у розмірі 3 % від доходу (п.6 а) параграфу 24).

Детальніше, ніж в українському законі, і досить досконало врегульовані в авторському законі Словаччини особливості обмеження майнових авторських прав у зв'язку з використанням твору з інформаційною метою (параграф 33), цитуванням творів (параграф 25), пропагандою виставок художніх творів (параграф 26), тимчасовим виготовленням примірника твору (параграф 32), публічним виставленням твору (параграф 37), використанням складених творів (параграф 34), копіюванням та декомпіляцією комп'ютерних програм (параграфи 35 і 36) та ін.

Певним недоліком словацького авторського закону є, на нашу думку, відсутність дозволу на використання творів у процесі здійснення публічно-владних повноважень (як це передбачено Бернською конвенцією про охорону літературних та художніх творів і іншими міжнародними правовими актами). Але, оскільки Словаччина є стороною зазначеної конвенції, то в цьому випадку діють конвенційні норми. В українському авторському законі відповідні положення містяться в п.7 ч. 1

ст. 21 (відтворення творів для судового і адміністративного провадження в обсязі, виправданому цією метою).

Одним із новітніх прикладів запровадження обмежень авторських прав з метою забезпечення вільного поширення суспільно важливої інформації стало прийняття закону Словацької республіки від 14 грудня 2010 р., яким вносяться зміни і доповнення до законів про вищі школи, про авторське право і суміжні права та до деяких інших законів [12; 13], що набирає чинності з 1 вересня 2011 р. Закон став частковою відповіддю на чисельні скандали зі звинуваченнями в плагіаті багатьох відомих словацьких (як і деяких чеських, польських, німецьких та ін.) політиків під час написання дисертацій і у сприянні в цьому керівників ВНЗ, зокрема й юридичних факультетів цих закладів. Однією з причин, що уможливила успішний захист цих дисертацій, стала відсутність вільного доступу до них широкої громадськості (подібні факти мають місце і в Україні. Вироблено навіть спеціальний механізм для уникнення контролю широкої наукової громадськості у процесі захисту дисертацій високопоставленими керівниками. Два найбільш поширені способи, які застосовуються для цього – свідоме перешкодження реалізації вимоги законодавства про публічний характер захисту і використання грифу "таємно" для прикриття випадків плагіату і відвертої "халтури" в дисертаціях, які захищаються у відповідних спецрадах. В останньому випадку достатньо, наприклад, посилання на один-два відомих накази з грифом "таємно" в дисертації, скажімо, з юридичної психології!!!, щоб така дисертація була "засекречена" і її захист відбувався непублічно, "келейно" і з відомим наперед позитивним результатом).

З метою усунення цих негативних явищ, створення кращих можливостей для широкого практичного використання результатів досліджень, отриманих авторами випускних робіт та докторських дисертацій (záverečnej práce, rigoróznejšej práce, habilitačnej práce), і для сприяння подальшому розвитку науки законом Словацької республіки від 14 грудня 2010 р. [12] передбачається, що:

1. випускні і дисертаційні праці не можуть порушувати права та охоронювані законом інтереси, особливо права інтелектуальної власності, третіх осіб або неправомірно містити таємну чи конфіденційну інформацію, особові дані і комерційну таємницю третьої особи. Така інформація може міститись в окремій неопрілюднюваній документації, що не є частиною праці, винесеної на захист, і має бути доступною, якщо це конче необхідно під час захисту, лише обмеженому колу осіб – науковим керівникам, опонентам, екзаменаційній комісії;

2. умовою допуску авторів випускних та дисертаційних праць до їх захисту і, отже, набуття ними певного освітньо-кваліфікаційного рівня чи наукового ступеня є письмова згода на оприлюднення і надання доступу публіці до цих праць у центральному реєстрі зазначених праць без виплати авторської винагороди. Формою надання згоди є ліцензійна угода, що містить невиключну територіально необмежену ліцензію, укладена між суб'єктом авторських прав і користувачем твору, яким, відповідно до цього закону, визнається Словацька республіка в особі міністерства шкільництва, науки, досліджень і спорту (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu). Таким доступом публіки до твору не повинні порушуватись права автора, пов'язані з наступним використанням твору;

3. адміністратор (prevádzkovateľ) реєстру оприлюднює зазначені праці у спосіб, що уможливило масовий (hromadný) доступ протягом 30 днів з дня отримання міністерством шкільництва, науки, досліджень і спорту відповідної ліцензії. За належне і вчасне отримання

ліцензійної угоди відповідає висока школа, в якій відбувся захист праці;

4. випускні і дисертаційні праці оприлюднюються разом з інформацією про управління правами і доступні публіці з використанням технологічних засобів, що забороняють записувати на медіа-носії чи друкувати працю;

5. автор може в ліцензійній угоді встановити для себе відкладальну пільгу тривалістю 12 місяців (з можливістю продовження, за певних умов, ще на 24 місяці за рішенням декана факультету чи ректора вищої школи), під час якої є нечинною його згода на доступ до праці публіки;

6. якщо праця (частина праці) вже була опублікована в періодичних чи неперіодичних виданнях, то замість надання доступу до неї в центральному реєстрі випускних та дисертаційних праць певних подає дані адміністраторові реєстру про таку публікацію (назва, видавець, ISSN чи ISBN, наклад видання). Якщо публікація праці (частини праці) в періодичних чи неперіодичних виданнях відбудеться після її оприлюднення в реєстрі, то на вимогу автора доступ публіки до такої праці (частини праці) припиняється адміністратором реєстру. При цьому автор подає відповідні дані про публікацію;

7. на вимогу міністерства шкільництва, науки, досліджень і спорту або автора доступ публіки до праці (частини праці) з реєстру невідкладно припиняється, якщо існує обґрунтована підозра, що праця була оприлюднена в реєстрі з порушенням вимог закону. Відповідальність за шкоду, завдану оприлюдненням праці (частини праці) в реєстрі в цьому випадку несе виключно автор праці;

8. встановлюються особливості порядку оприлюднення випускних і дисертаційних праць, предметом яких є створення художнього твору не в літературній формі;

9. подробиці щодо процесу і формату подання інформації, формату ліцензійних угод, використання електронних засобів при укладанні ліцензійних угод та ін. регулюються актами міністерства шкільництва, науки, досліджень і спорту.

Висновки. Отже, словацький досвід обмеження майнових авторських прав, зокрема в контексті досягнення балансу між авторськими правами і правом на інформацію, може бути корисним для вдосконалення українського законодавства. Творчо використовуючи цей (та інший зарубіжний) досвід, доцільно було б, зокрема, внести відповідні зміни до законів України про авторське право і суміжні права, про вищу освіту і до відповідних підзаконних нормативно-правових актів.

При цьому, насамперед, необхідно чітко закріпити в авторському законі так званий триступеневий тест та положення про неприпустимість здобуття в рамках дозволеного використання твору прямої чи непрямої комерційної вигоди і обов'язковість дотримання особистих немайнових прав автора. Потрібно було б також передбачити створення і функціонування загальнодоступного електронного державного реєстру випускних (дипломних, магістерських) робіт та дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук (доктора філософії) і доктора наук. Автори відповідних наукових творів мають бути зобов'язані законом надавати згоду на оприлюднення цих творів і використання їх на умовах обмеженої невиключної ліцензії адміністратором реєстру (Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України) без виплати авторської винагороди. Доцільно встановити, що зазначена згода є необхідною умовою допуску авторів до захисту наукових праць і набуття ними певного освітньо-кваліфікаційного рівня чи наукового ступеня.

1. Vojčík P. Základy práva duševného vlastníctva. – Košice : Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2007. – 47 s. 2. Lazar J. Občianske právo hmotné. 1 a 2 zväzok / J. Lazar (red.) a kol. – Bratislava : IURA EDITION, 2010. – 1263 s. 3. Muriň P. Autorské právo (autorské právo, právo výkonných umelcov a s obidvoma súvisiace majetkové práva) / Peter Muriň. – Bratislava : Epos, 2002. – 367 s. 4. Muriň P. Autorské právo 2. Komentár k novému autorskému zákonu / Peter Muriň. – Bratislava : Epos, 2004. – 303 s. 5. Švidroň J. Právo duševného vlastníctva v informačnej spoločnosti a v systéme práva / J.Švidroň (editor), Z.Adamová, M.Návrát, A.Škreko. – Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2009. – 675 s. 6. Novela zákona o vysokých školách // <http://portal.gov.sk/Portal/sk/>. 7. Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992 // Zbierka zákonov. – Č. 92/1992. 8. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України.

– 1996. – № 30. – Ст. 141 (з наступними змінами). 9. Zákon zo 17. mája 2000 o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) // Zbierka zákonov. – Č. 211/2000 Z.z. 10. Закон України "Про авторське право і суміжні права" (в редакції Закону N 2627-III від 11.07.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 43. – Ст.214. 11. Zákon zo 4. decembra 2003 o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) // Zbierka zákonov. – Č. 618/2003. 12. Zákon zo 14. decembra 2010, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov // Zbierka zákonov. – Č. 6/2011. 13. Zákon z 21. februára 2002 o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov // Zbierka zákonov. – Č. 131/2002.

Надійшла до редколегії 11.04.11

УДК 347.764 (477)

Н. Пауцрія, доц.

ГЕНЕЗИС І СУТНІСТЬ СТРАХУВАННЯ: АНАЛІЗ НАУКОВИХ КОНЦЕПЦІЙ

У статті досліджуються проблемні питання вироблення єдиних теоретичних підходів щодо визначення сутності страхування.

Ключові слова: страхування, теоретичні концепції страхування, страхова доктрина.

В статье исследуются проблемные вопросы выработки единых теоретических подходов к определению сущности страхования.

Ключевые слова: страхование, теоретические концепции страхования, страховая доктрина.

This article investigates the problematic issues develop a unified theoretical approach to the nature of insurance.

Key words: insurance, the theoretical concept of insurance, insurance doctrine.

З'ясування сутності будь-якої господарсько-правової категорії вважається неможливим без усвідомлення її соціально-економічного призначення і соціального ефекту, який досягається у суспільстві завдяки її функціонуванню та визначає роль такої категорії в економіці країни [16, с.14].

Зміст економічної категорії "страхування", як ефективного способу боротьби із різного роду небезпеками та із наслідками згубного впливу небажаних подій, складають суспільні відносини щодо попередження, подолання, зменшення і відшкодування за рахунок заздальгедь акумульованих коштів руйнівних наслідків несприятливих подій (стихійних лих та/або нещасних випадків, тощо), що завдали матеріальних збитків.

Як вірно вказують науковці, більшість теоретичних конструкцій зберігаючи свої основні риси набуті за часів становлення, трансформуються залежно від конкретних соціально-економічних умов [20, с.59].

Так і страхування як соціальний інститут має давню історію розвитку, що бере початок на етапі виникнення цивілізації і утворення перших ознак державності. В умовах ринкової економіки та наслідків світової фінансово-економічної кризи, страхування відносять до тих галузей народного господарства, які стрімко розвиваються, адже саме в таких умовах приватний сектор вимагає всебічного захисту за відсутності фінансових гарантій з боку держави.

Попри те, що в сучасній економіці роль і значення страхування зростає, як економічною так і правовою наукою ще й досі не вироблено єдиного загальнознавчого підходу до розуміння сутності цієї наукової категорії. Саме вказані проблемні питання обумовлюють актуальність теми дослідження.

Історію виникнення та розвитку страхування досліджували: В.Р. Ідельсон, В.К. Райхер, Л.І. Рейтман, В.І. Серебровський, В.К. Турбіна, Ю.Б. Фогельсон, Г.Ф. Шершеневич, М.Я. Шимінова, В.П. Янишен та інші автори. Підґрунтям для проблем дослідження сутності страхування стали також праці українських і російських вчених-юристів дореволюційного періоду: А.Г. Гойхбарга, С.Є. Ліона, Д.І. Мейера; радянського і сучасного періоду: М.М. Агаркова, С.А. Рибнікова, В.В. Богдана, М.І. Брагінського, В.С. Бєлих, Є.Н. Гендзехадзе, М.В. Гордона, К.О. Граве, Х.О. Гурвічюте, О.В. Дзери, О.С. Йо-

ффе, І.В. Кривошеєва, В.А. Кройтора, Н.С. Кузнєцової, Н.П. Лещенко, Л.А. Лунца, В.В. Луця, Т.С. Мартянової, Н.О. Саніахметової, Є.О. Харитоновна, Я.М. Шевченко, К.К. Яічкова, В.Н. Яковлева та інших. При дослідженні вказаної проблематики також аналізувалися роботи дослідників у галузі економіки – В.Д. Базилевича, В.Г. Баторіна, К.Г. Воблого, О.Д. Заруби, С.С. Осадця.

Цілями статті є аналіз існуючих науково-теоретичних концепцій в страховій доктрині стосовно з'ясування сутності наукової категорії "страхування" та оцінка вироблених окремими науковцями, на тлі вказаних концепцій, власних теоретичних уявлень про страхування як соціально-економічний та правовий феномен.

Принагідно відзначимо, що категорія страхування містить ряд недостатньо вирішених і недосліджених в науці питань: визначення місця, ролі і значення страхування в сучасній економіці України та на ринку фінансових послуг, та цілий пласт проблематики пов'язаної з необхідністю екстраполяції загальнотеоретичних положень про правову природу страхування на специфічні умови провадження страхової діяльності.

Протягом тривалого часу вчені намагалися визначити поняття страхування та з'ясувати його сутність. Попри це, актуальною і на сьогодні вбачається думка В.І.Серебровського, яку він висловив у першій половині ХХ століття, про те, що "... й до сьогодні не вдалося визначити таке поняття страхування, яке з одного боку, не було б занадто вузьким і охоплювало усі види страхування, а з іншого боку, не було б занадто широким і не охоплювало б сферу сторонніх явищ" [22, с.7].

Підтримуючи вищевказану позицію економіст К.Г. Воблий вказував, що не дивлячись на всі невдачі спроби визначити єдине поняття страхування, що охоплювало б усі види, теоретики не втратили ще надії його віднайти [5, с.18].

Точки зору представників різних теоретичних шкіл, щодо проблематики з'ясування сутності страхування, формують на сьогодні єдину страхову доктрину, яка дає потужний імпульс для необхідного оновлення як юридичної так і економічної страхової науки.

Систематизуючи основні існуючі теоретичні концепції щодо визначення сутності страхування, стає зрозумілим, що їх положення зводиться до наступного.